

Ilustrace v tisku tzv. Pán rady (1505) Magda Polanská

Posudek diplomové práce

Diplomantka je první absolventkou Ústavu pro dějiny umění FF UK, která si díky zájmu o knižní kulturu přechodového pozdě gotického a raně novověkého období rozšiřovala obzory na výběrových přednáškách z dějin ilustrace, pořádané Ústavem informačních studií a knihovnictví. Tento zájem pak ovlivnil volbu diplomové práce směrem k mezioborovému tématu o výjimečných ilustracích traktátu Pán rady. V diplomové práci, jejíž konečná verze je nadepsána poněkud šroubovaným titulem (mám na mysli zkratku „tzv.“), se tak stýkají hlediska uměnovědná, literárněvědná a knihovědná.

Úvod diplomové práce (s. 7-9) nastiňuje základní východiska a pohnutky vedoucí k volbě tématu. Druhá kapitola o vývoji bádání (10-14) dokládá, že diplomantka se velmi dobře orientuje v literárněvědném terénu, zejména v bádání Zdeňky Tiché o Hynkovi z Poděbrad. Toto konstatování platí i pro následující třetí kapitolu zabývající se tvorbou Hynka z Poděbrad, jemuž traktát Pán rady bývá připisován (15-21). Čtvrtá kapitola (22-26) se pokouší nastínit počátky ilustrátorství, roku 1488 nepochybně iniciované Tiskařem Pražské bible. Diplomantka zde správně postihuje dvě vývojové etapy, starší těžící ze spolupráce s cizinou a mladší opírající se po roku 1517 o umělce usazené už v Čechách. S ohledem na všestrannou analýzu ilustračního cyklu musel být v páté kapitole přiblížen mravně výchovný děj traktátu (27-30). Ryze doplňkový a pro vlastní téma fakultativní ráz mají kapitoly šest a sedm (31-35), zabývající se knihopisnou stránkou zkoumaného exempláře a dalších reedic traktátu Pán rady. Po těchto průpravných pasážích se hlavní erudice diplomantky vyjevuje v osmé kapitole (36-47), která podává podrobný tematický popis jednotlivých částí ilustračního cyklu. Poněvadž bylo už dříve zjištěno, že větší část cyklu vznikla na objednávku v okruhu štrasburského tiskaře Johanna Grüningera, diplomantka této skutečnosti věnuje následující devátou kapitolu (48-53). Desátá a jedenáctá kapitola (54-61) pojednávají o původci ilustrací nazvaném Mistr českého Petrarcy. Seznamujeme se zde s výtvarnou koncepcí cyklu i s mnoha nově objevenými paralelami, které dotvrzují štrasburský původ. Poslední, dvanáctou kapitolu (62-65) tvoří velmi zdařilé ikonografické hodnocení cyklu, v němž se diplomantka mimo jiné zamýšlí nad stylovým zařazením ilustrací. Správně postihuje napětí mezi pozdně gotickým charakterem kreslířovy (řezáčovy) linie a raně renesančním akcentem každodenní skutečnosti, kterou do knižní kultury přivedl nastupující laicizační proces. Diplomovou práci ukončuje stručný závěr (66-68), soupis odborné literatury a bohatý obrazový materiál umožňující tematické i motivické komparace.

Diplomantka se mnou text práce průběžně konzultovala a mnohé připomínky a náměty přijala, některé však tvrdošíjně odmítla, např. interpolovat do páté kapitoly, která reprodukuje děj traktátu, pořadová čísla ilustrací. Nešlo by totiž o zásah samoučelný či formální, poněvadž uměnovědec zabývající se grafickou složkou knihy nemůže pustit ze zřetele vztah obrazu a textu, přesněji řečeno distribuci jednotlivých částí cyklu k dějovým uzlům vyprávění.

Přestože byla výchozí pozice diplomové práce ztížena nedávno vydanou publikací o českém pozdně gotickém knihtisku (2013), diplomantka se této okolnosti nezalekla. Mnohé závěry podpořila a mnohé vítaně rozmnožila – mimo jiné postřehem, že ženské alegorie (Chytrost, Žádost, Pýcha) jsou v cyklu zobrazeny jako mužské postavy. Mnohé názory publikované roku

2013 diplomová práce upřesňuje, např. uchopením neznámého Mistra českého Petrarcy nikoli jako konkrétní osobu, ale jako zástupné pojmenování pro úzký okruh štrasburských umělců spojených původem a stylem práce (61). Zde však mohla diplomantka postřehnout, že toto pojmenování má také význam symbolický, neboť předjímá o generaci mladšího německého anonyma (Petrarca-Meister), proslaveného zájmem o každodennost a sociální atmosféru nižší a střední vrstvy měšťanské společnosti. V souvislosti s tím se naskytá dráždivá otázka, zda práce připisované Mistru českého Petrarcy objevíme ještě jinde než v Štrasburku a Praze. Slohovou příbuznost titulní ilustrace krakovského tisku o hudbě z roku 1515 diplomantka odmítla (67), ale škoda, že vyloučení věnovala pouze uspěchanou poznámku pod čarou a nedoložila ho podrobnějším komentářem.

Všichni ze zkušenosti víme, že objevovat v atribučním procesu stále nové a nové paralely, ba i celé výpůjčky závisí rovněž na náhodě. Diplomantka leckterá nová zřídla vítaně rozmnožila, ale na s. 59 píše, že ke třem audienčním scénám paralela nalezena nebyla. Tady jen okrajově, ačkoli ne bez zajímavosti právě pro dějiny české grafiky, mohu poukázat na Thuróczoovo dílo *Chronica Hungarorum* (Augsburg 1488), které se pro traktát Pán rady stalo východiskem kryptoportrétů Ladislava Pohrobka a Vladislava Jagellonského. V otlé postavě zobrazené na třetí audienční scéně traktátu Pán rady pak můžeme logicky vidět Jiřího z Poděbrad, ovšem bezvousého. Závažnost této portrétní aktualizace, vycházející z uměleckého poselství Dürerovy Apokalypsy, je o to větší, že dalšího – a tentokráte již principiálnějšího – užití se jí bohatě dostalo ve Skorinově Bibli ruské, která vznikla v Praze 1517 – 1519.

Ke koncepci diplomové práce mám jen jedinou připomínku. Týká se závěru, který je ke škodě věci poněkud stručný. Autorku považuji už dnes na konci magisterského studia za natolik erudovanou a badatelsky originální, že se mohla pokusit o zobecnění dvou otázek. Zaprvé jaký vliv na českou ilustrovanou tištěnou knihu měla spoluúčast zahraničních ateliérů, z nichž jeden se podílel i na traktátu Pán rady, a zadruhé jaké je místo štrasburského cyklu v budoucí nepočetné světové literatuře vzniklé v Čechách. Autorka ve stručném odstavci (38) připomíná *Hádání Pravdy a Lži* z roku 1539 a v souvislosti s *Masopustem* z roku 1580 konstatuje, že teprve tímto dílem byl cyklus Pána rady překonán. Nejsm si jistý, zda můžeme mluvit o překonání, když kresebné předlohy pořízené zřejmě Ambrožem Ledeckým mají spíše portrétně alegorický ráz se zábavným (karnevalovým) vyzněním a od profánních prostředí i sociálně kritických námětů odhlízejí. Proto se domnívám, že jadrné hospodské scény nebo městská panoramata z traktátu Pán rady tak zůstávají v české knižní grafice 16. století, zatížené rigidním utrakvismem, pořád jedinečné.

I přes tyto poznámky autorku nabádám, aby s určitým časovým odstupem pořídila z diplomové práce zkrácený výtah a ve formě stati ho publikovala v časopisu *Umění*. Předloženou diplomovou práci považuji totiž za prozatím vzácný doklad mezioborového zájmu o dosud zanedbávanou knižní ilustraci. Doporučuji ji bez odporu k obhajobě a hodnotím ji známkou

v ý b o r n ě.

V Praze dne 25. srpna 2014

doc. dr. Petr Voit, CSc.,
Ústav informačních studií a knihovnictví
FF UK Praha

